

Güneydoğu Anadolu Bölgesinde Nüfus ve Nüfus Hareketleri

The Population And Population Movement In The Southeastern Anatolia Region

Asım Çoban^{1*}

¹ Amasya Üniversitesi Eğitim Fakültesi İlköğretim Bölümü, Amasya*

Özet: Cumhuriyet döneminde 1927 de yapılan ilk nüfus sayımında Türkiye'nin nüfusu 13.648.270, Güneydoğu Anadolu'nun nüfusu ise 899.577 dir. İlk sayım değerlerine göre Türkiye nüfusunun sadece %6,6 sının Güneydoğu Anadolu Bölgesinde yaşadığı görülmektedir. Oysa adrese dayalı nüfus kayıt sisteminin 2013 verilerine göre Türkiye'nin toplam nüfusu 76.667.864, Güneydoğu Anadolu Bölgesi toplam nüfusu ise 8.096.352 olup; Türkiye nüfusunun %10,6 sı bu bölgede yaşamaktadır. Ayrıca 1927 den beri Türkiye nüfusu 5,6 kat büyürken, Güneydoğu Anadolu Bölgesinin nüfus aynı zaman aralığında Türkiye genel nüfus büyüme oranının iki katı kadar daha fazla (11,1) büyümüştür. 2007 yılından itibaren verdiği daha fazla göç alan bölgede 2008–2009 döneminden sonra en az göç verilen dönem 2011–2012 dönemidir. Yine nüfus hareketliliğine bakıldığında bölge nüfusunda net artışın en yüksek olduğu dönem ‘çözüm süreci’ olarak adlandırılan sürecin başladığı 2011–2012 dönemi olarak dikkati çeker (bu dönemde net nüfus artışı 60.343 kişidir).

Anahtar kelimeler: Güneydoğu Anadolu Bölgesi, bölgesel nüfus, göç.

Abstract: In the first census carried out during the Republic period 1927, Turkey's population was 13.648 270, the Southeastern Anatolia's was 899.577. According to the first census rates, it is seen that only 6.6 % of Turkey's population lived in the Southeastern Anatolian Region. In fact according (based upon) to the population registration system 2013's results of Turkey's population being 76.667.864, as for the Southeastern Anatolian region's total population being 8.096.352, 10.6 % of Turkey's population is living in this region. Besides the growth of Turkey's population 5.6 times since 1927, within the same time frame in the Southeastern Anatolia Region population growth of Turkey in general the ratio of population growth has grown about as much as two times more (11.1). In the region where immigration given more than taken since 2007, after the 2008=2009 period, the period when the least immigration given is 2011-2012 period. Besides, when looked at the population movement, the period when the net increase was the highest in the region's population is noticed as 2011-2012 period which started as "Solution Period". (In this period net population increase is 60 343 people)

Key words: Southeastern Anatolia Region, regional population, immigration.

Giriş:

06–21 Haziran 1941 tarihinde Ankara'da Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesinde toplanan I.Coğrafya Kongresinde daha çok jeolojik yapıyla birlikte yeryüzü şekilleri, iklim, bitki örtüsü ve hidrografik koşulların belirleyici olduğu (Özçağlar, 2006: 25) Türkiye'nin Coğrafi Bölgeleri içerisinde toplam 59.176 km² lik alanıyla en küçük bölge Güneydoğu Anadolu Bölgesidir. Türkiye arazisinin % 7,5 ine tekabül eden Güneydoğu Anadolu Bölgesi genel olarak sade bir görünüme sahiptir. Kuzeyden komşu olduğu Doğu Anadolu Bölgesinden Güneydoğu Toroslarla ayrılan bölge daha çok ova ve platolarla kaplıdır. Genel olarak batıdan doğuya doğru yükseltinin artış gösterdiği bölgenin en yüksek yerini Diyarbakır Karacadağ oluşturur (1938 m).

Türkiye Cumhuriyeti Devletinin ilk nüfus sayımının yapıldığı 1927 de toplam 899.577 kişilik nüfusuyla Türkiye toplam nüfusunun % 6,6 sının yaşadığı bölgede 2013 yılı ADNKS verilerine göre 8.096.532 kişi yaşamaktadır. Türkiye toplam nüfusunun % 10, 6 sının yaşadığı ve 9 vilayet merkezinin yer aldığı Güneydoğu Anadolu Bölgesi gerçekte doğal bir bölge olarak sınırlarımız dâhilinde

* İletişim yazarı: A. Çoban, e-posta: asim.coban@amasya.edu.tr

bitmemektedir. Bir yandan Filistin'e, bir yandan da Zağros etekleri boyunca Basra Körfezine doğru devam eder. Dış kenarından doğal orman yetişme ortamına ait daha nemli dağlık alanlar, iç kenarından da Suriye Arabistan çölünün kuzeye doğru sokulmuş kesimleri ile sınırlanan bu bölge, hilâle benzeyen bir yayılım alanı göstermektedir (Erinç, 1980: 66).

Milattan binlerce yıl önce gelişen ilk büyük uygarlıkların geliştiği bölge olan Güneydoğu Anadolu'da, bütün aşamalarıyla ilk yerleşim örneğini oluşturan Diyarbakır yakınlardaki Çayönü yerleşimi, yaklaşık 9000 yıl önce insanlığın kentli yaşam düzeyini yansıtan en eski örneklerdendir (Kejanlı, 2005: 90). İlk uygarlıkların yaşandığı bölge aynı zamanda verimli tarım alanlarıyla ilk etkili tarımcılığın gelişme alanı olarak ün yapmıştır. Hilâl biçimli bu doğal bölgenin tarihçiler ve arkeologlar tarafından "Verimli Hilâl" olarak adlandırılmasının nedeni budur (Breasted, 1961: 100).

Harita 1. Güneydoğu Anadolu Bölgesi

Gerçekten de Güneydoğu Anadolu, Verimli Hilâl'in birbirinden çöller ile ayrılmış iki uzak ucunun birleştiği, kuzeye doğru en çok sokulduğu ve en büyük genişliğe eriştiği orta kesimini oluşturmaktadır. Bu nedenlere bağlı olarak olanakları çok daha geniştir. Bölge içinde yol şebekesi bakımından adeta bir düğüm noktası durumundadır. Bütün bunlar, bugün olduğu gibi geçmişte de doğal ortam ve kültürel çevre bakımından önemli sonuçlara yol açmış olan ve olması da doğal sayılması gereken üstünlüklerdir (Erinç, 1980: 67).

Güneydoğu Anadolu Bölgesi bulunduğu coğrafi konumu nedeniyle insanlık tarihinin her döneminde gerek sahip olduğu ekonomik rezervler, gerek tarihi ve kültürel birikimi, gerekse kutsiyet atfedilen bir coğrafyanın odağında bulunması sebebiyle tüm zamanlarda beşerin ilgi odağı olmuş bir bölgemizdir. Günümüz dünyasında da emperyal güçlerin çıkar sahalarının başında gelen bölge ve yakın çevresi, aynı anda birden fazla güç tarafından kullanılan silahlı unsurların cirit attığı, adeta bir istikrarsızlık bölgesi konumuna gelmiştir. Dünün en eski medeniyet havzası, günümüzde demokrasi vaat ederek karıştırılan, kardeşin kardeşe kırdırıldığı, İslami bir yaklaşımla olduğu iddia edilen ancak, gerçekte en insanlık dışı uygulamaların yaşandığı bir bölge özelliği kazanmıştır.

Güneydoğu Anadolu Bölgesinin Nüfusu:

I Dünya savaşının başladığı 1914 yılında toplam nüfusu 18.520.016 kişi olan Anadolu'da savaşın tüm hızıyla devam ettiği 1917 yılına gelindiğinde ise Anadolu'nun toplam nüfusunun 15.028.889 kişi olduğu görülmektedir (Karpat, 2003: 4-5). 3 yıllık bir sürede nüfusun 3,5 milyon civarında (toplam nüfusun % 18,9 u) azalmasına, savaşlarda yaşanan can kayıpları yanında, gerek ekonomik sıkıntıların, gerekse salgın hastalıkların yol açtığı ölümlerle birlikte, Anadolu'dan gerçekleşen gayrimüslim göçleri sebep olmuştur.

29 Ekim 1923 de resmen kurulan Türkiye Cumhuriyeti Devletinin ilk nüfus sayımı olan 1927 nüfus sayımına göre ise ülkemizin toplam nüfusu 13.648.270 olarak tespit edilmiştir. 1914 yılı nüfus verilerine göre toplam nüfusta 4.871.746 kişilik bir azalma görülürken, 1917 yılı verilerine göre ise toplam nüfusta 1.380.619 kişilik bir azalma gerçekleşmiştir. 1914 yılında Güneydoğu Anadolu'nun nüfusu Diyarbakır ve Urfa sancakları dikkate alındığında toplam 790.813 tür (Bilgi, 2010: 112). Bu durumda 1914 Anadolu toplam nüfusunun sadece % 4,27 sinin Güneydoğu Anadolu'da yaşadığı görülmektedir.

Çizelge 1. 1927'de Güneydoğu Anadolu Bölgesi nüfusu

İlin Adı	Erkek Nüfus	Kadın Nüfus	Toplam Nüfus
Diyarbakır	97.387	96.929	194.316
Gaziantep	105.907	109.855	215.762
Mardin	90.539	92.932	183.471
Siirt	50.353	52.080	102.433
Urfa	101.062	102.533	203.595
Bölge geneli	445.248	454.329	899.577

Kaynak: İUM, Umumi Nüfus Tahriri

Cumhuriyet döneminin ilk nüfus sayımı olan 1927 sayım sonucuna göre Güneydoğu Anadolu Bölgesinin toplam nüfusu 899.577 dir (Çizelge: 1). 1927 yılında Güneydoğu Anadolu Bölgesinde sadece 5 il merkezi bulunmakta olup, Malatya'ya bağlı iken 1954 tarihinde il statüsü verilen Adıyaman toplam nüfus kapsamı dışında tutulmuştur. Bugün bölgede bulunan illerden Batman ve Şırnak 1990 da, Kilis ise 1995 de kurulmuştur. 1927 yılı Türkiye toplam nüfusunun % 6,59 u Güneydoğu Anadolu Bölgesinde yaşamaktadır. 2013 yılı ADNKS verilerine göre ise toplam nüfusu 8.096.532 kişi olan Güneydoğu Anadolu Bölgesi Türkiye toplam nüfusunun % 10,56 sının yaşadığı bir bölge konumuna gelmiştir (Çizelge: 2).

Çizelge 2. Güneydoğu Anadolu Bölgesinin 2013 Nüfusu

İLİN ADI	ERKEK NÜFUSU	KADIN NÜFUSU	TOPLAM NÜFUS
Adıyaman	299 963	297 221	597 184
Batman	275 136	272 445	547 581
Diyarbakır	809 791	797 646	1 607 437
Gaziantep	930 972	913 466	1 844 438
Kilis	64 346	64 240	128 586
Mardin	391 422	388 316	779 738
Siirt	161 802	152 351	314 153
Şanlıurfa	901 868	900 112	1 801 980
Şırnak	246 547	228 708	475 255
Bölge geneli	4 081 847	4 014 505	8 096 352

Kaynak: (ADNKS).

Dolayısıyla 1927 yılında yapılan ilk nüfus sayımından 2013 yılı sonuna kadar geçen zaman içerisinde Türkiye nüfusu 5,6 kat artarken, ilgili zaman aralığında Güneydoğu Anadolu Bölgesinin nüfusu ise tam 9,0 kat artmıştır. Türkiye genelinde nüfus 5,6 kat artarken, aynı süre içerisinde Güneydoğu Anadolu'nun nüfusunun 9 kat artmasına yol açan sebeplerin başında doğurganlığın yüksek olması gelmektedir.

Çizelge 3. Yıllara Göre Türkiye ve Güneydoğu Anadolu Bölgesinin Nüfusları ile Yıllık Nüfus Artış Hızları

YILLAR	TÜRKİYE		GÜNEYDOĞU ANADOLU BÖLGESİ		TÜRKİYE NÜFUSUNA ORANI
	Nüfus	Artış hızı (%)	Nüfus	Artış hızı (%)	%
1970	35.605.176	25,19	2.803.166	33,76	7,9
1975	40.347.719	25,01	3.212.531	27,26	8,0
1980	44.736.957	20,65	3.567.628	20,97	8,0
1985	50.664.458	24,88	4.303.567	37,51	8,5
1990	56.473.035	21,71	5.157.160	36,19	9,1
2000	67.853.315	18,35	6.608.619	24,80	9,7
2007	70.586.256	15,53	7.170.849	14,18	10,2
2008	71.517.100	13,18	7.350.752	24,47	10,3
2009	72.561.312	14,60	7.462.893	15,02	10,3
2010	73.722.988	16,00	7.512.772	17,10	10,2
2011	74.724.269	13,58	7.816.173	28,58	10,5
2012	75.627.384	12,08	7.958.473	17,88	10,5
2013	76.667.864	13,75	8.096.532	17,34	10,6

Kaynak: (ADNKS).

Türkiye'nin ilk nüfus sayımı olan 1927 sayım sonuçlarına göre ülkemizin toplam nüfusunun 6,59 unun yaşamakta olduğu Güneydoğu Anadolu Bölgesinde nüfus artışı Türkiye ortalamalarının hep üzerinde seyretmiş, bölge nüfusunun genel nüfus içerisindeki oranı giderek artmıştır (Çizelge: 3). 1927 de Türkiye toplam nüfusunun % 6,59 unun yaşadığı Güneydoğu Anadolu'da 2013 yılı verilerine göre Türkiye toplam nüfusunun % 10,6 sı yaşamaktadır. Türkiye'nin toplam nüfusu içinde Güneydoğu Anadolu Bölgesinin payı oransal değer olarak sürekli artış göstermiştir. Bölgenin nüfus artış hızının Türkiye nüfus artış hızı ortalamasından düşük olduğu dönem sadece 2000 – 2007 arası dönemdir. Ayrıca Güneydoğu Anadolu Bölgesinin nüfus artış hızında bir önceki döneme nazaran hızlı bir düşüşün görüldüğü yıl ise 2009 yılıdır. 2008 yılında nüfus artış hızı %24,47 olan bölgenin 2009 yılındaki nüfus artış hızı %15,02 dir.

Çizelge 4. Bölge İllerinde Yıllık Nüfus Artış Hızları

İLLER	YILLIK NÜFUS ARTIŞ HIZI (%)					
	2007–2008	2008–2009	2009–2010	2010–2011	2011–2012	2012–2013
Adıyaman	3,9	5,8	4,2	5,1	2,2	3,2
Batman	27,4	24,6	24,0	27,5	18,4	20,7
Diyarbakır	21,7	14,9	9,2	27,1	13,4	10,9
Gaziantep	32,9	25,4	28,1	30,6	25,9	24,6
Kilis	21,2	9,2	8,4	10,6	-1,1	33,7
Mardin	6,6	-17,3	9,1	25,8	11,7	8,6
Siirt	28,0	12,6	-9,7	32,0	1,3	10,5
Şanlıurfa	33,0	24,8	30,3	31,3	26,3	22,4
Şırnak	31,4	2,6	-0,7	62,8	19,4	17,6

Kaynak: (ADNKS).

Güneydoğu Anadolu Bölgesinde nüfus artış hızının en düşük olduğu 2008–2009 döneminde, bir önceki döneme nazaran nüfus artış hızı yükselen tek il Adıyaman'dır (Çizelge: 4). Bölge illerinin tamamında 2008 ile 2009 arası dönemde nüfus artış hızında belirgin bir düşme görülürken, sadece Adıyaman ilinin nüfus artış hızında artış yönünde bir değişme dikkati çeker. Bölge illerinde 2010 yılında da nüfus artış hızı genellikle düşüş seyri gösterir. Bu dönemde Gaziantep, Mardin ve Şanlıurfa'da nüfus artış hızı yükselirken, diğer bölge illerinde düşüş görülür. Bölgede nüfus artış hızı bakımından en dikkati çeken durum ise 2011 yılı ile birlikte nüfus artış hızında çok yüksek bir değişimin olmasıdır. Tabloya bakıldığında 2010 yılında nüfus artış hızı -0,7 olan Şırnak ilinde 2011 yılı nüfus artış hızı %62,8 olarak tespit edilmiştir. Bu yüksek artış hızına yol açan sebep illerin aldığı göçlerdir. Elbette bölge illerinde doğurganlık oranı diğer bölgelerimize nazaran daha yüksektir ancak, bu dönemde hızlı bir artışın ortaya çıkmasına alınan göçler daha fazla katkı yapmıştır. 2011 yılında bölge illerinde görülen

hızlı nüfus artışına yol açan en önemli sebep tereddütsüz **çözüm süreci** olarak tanımlanan politik süreçtir. 2011 yılını takip eden süreçte tüm bölge illerinin nüfus artış hızında tekrar gözle görülür bir düşüş gerçekleşmiştir. Bu dönemde nüfus artış hızı en çok azalan iller Kilis, Mardin, Siirt ve Şırnak'tır. 2012 yılını takip eden süreçte de bölge illerinin çoğunluğunda nüfus artış hızı düşme eğilimini sürdürmekte iken Kilis ve Siirt'te hızlı bir artış dikkati çekmektedir. Bu dönemde Kilis ve Siirt'te nüfus artış hızının yüksek seyretmesine doğal nüfus artışının yanında, sürece bağlı olarak gerçekleşen geri dönüşlerle Suriye'de yaşanan iç savaş etkili olmuştur.

Güneydoğu Anadolu Bölgesinde Nüfus Hareketleri

Göç olarak tanımlanan nüfus hareketliğinin çok çeşitli sebepleri vardır. Nüfusun bir idari sınırı geçerek ikamet yerini devamlı ya da uzun süreli değiştirmesi (Tümertekin ve Özgüç, 1998: 307) olarak ifade edilen göçün meydana gelmesinde en önemli etkenlerin mekâna ait fiziki coğrafya koşulları olduğu bilinmektedir. Fiziki coğrafya koşullarının göç olgusu üzerindeki etkileriyle ilgili olarak Tümertekin, "fiziki coğrafya koşullarının olumsuz olması tarım alanlarını sınırlandırmakta ve verim ile üretimin azalmasına neden olmaktadır" (1968: 50) diye açıklamıştır. Gerçi Tümertekin'in bu yargıya vardığı yıllara bakıldığında nüfus hareketleri için tarım faktörü fiziki coğrafya adına başta gelen bir belirleyici iken, günümüzde fiziki coğrafya koşulları içerisinde tarım faktörünün etkisini zayıflatan veya kuvvetlendiren başka etkenler de vardır. Olumsuz fiziki coğrafya şartları, başka bir ifade ile arızalı, dağlık ve yüksek sahaların bulunması, tarım potansiyelinin düşük olması ile birlikte tarım topraklarının da dar ve parçalı olmasına neden olmaktadır (Mutluer, 1992: 120). İnsanoğlunun sürekli yaşadığı coğrafyayı kalıcı veya uzun süreli olarak değiştirmeyi göze almasında belirleyici olan etkenlerden başta geleni itici faktörlerdir. Olumsuz coğrafi koşullar ile birlikte göçe neden olan kaynak yetersizliğinde, kırsal kesimdeki hızlı nüfus artışı, tarımsal alanların veraset yoluyla küçük parsellere dönüşmesi sonucu verimin azalması, ağalık sistemi ve dolayısıyla topraksız köylülerin fazlalığı ile tarımda özellikle traktörün kullanılmaya başlanması sonucu işgücü fazlalığının oluşması gibi faktörlerde etki etmektedir (Özgür, 1998: 34-35). Göç veren sahalardaki itici faktörlerin yanında şehirlerdeki çekici faktörler de göçün meydana gelmesinde önemli etkenlerdir (Tümertekin, 1968: 56).

Türkiye'de doğal koşulların çerçevesini çizdiği bölgesel düzeydeki sosyo-ekonomik eşitsizlikler, Türkiye'de iç göç akışlarını genelde doğudan batıya doğru yönlendirmiştir (Ritter ve Teopfer, 1992: 269, Özgür, 1998: 40, Özbay ve Yücel, 2001: 22). Bu çerçevede Orta, Doğu ve Güneydoğu Anadolu ile Karadeniz bölgeleri batıya yoğun bir emek göçü vermiştir (Tümertekin, 1968: 20-21, Cerit, 1986: 99-101). Böylece 1950 li yılların başlarından itibaren doğudan batıya doğru ivme kazanan emek göçü sonucunda en fazla nüfus kaybına uğrayan bölgeler arasında Doğu ve Güneydoğu Anadolu, Karadeniz Bölgesi ile ilk sıralarda yer almıştır. Ne var ki, 1980 li yılların başlarından itibaren Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinin iç göç profiline farklı bir ilave-boyut kazandıran husus, Türkiye'nin bu bölgelerinin özellikle kırsal kesiminden zorunlu göçlerin başlamış olmasıdır (Yüceşahin, M. Özgür, M. 2006: 20).

Güneydoğu Anadolu Bölgesinde görülen nüfus hareketlerinde normal koşullarda göçler için tetikleyici rol oynayan etkenlerin etkisi oldukça azdır. Çevrenin doğal elemanları açısından bölgeye bakıldığında ne dağlık alanlar ne de toprakların verimsizliği göçler için itici etkenler arasında sayılamaz. Bölge nüfusunda görülen hareketliliğe yol açan faktörlerin başında tarım alanlarının yetersizliği veya verimsizliği değil, doğurganlığın yükseklğine bağlı olarak ortaya çıkan ekonomik sebepler yer almaktadır. Ayrıca bölgede terör örgütünün uygulamaları, terörle mücadele sürecinde Devletin aldığı önlemler de nüfus hareketliliğini tetikleyen en önemli etkenler arasında yer alır.

Ülkemizdeki nüfus hareketleri bölgeler temelinde ele alındığında sürekli göç veren ve sürekli göç alan bölgelerden söz edilebilir. Sürekli göç veren bölgeler; başta Kuzeydoğu Anadolu Bölgesi olmak üzere Güneydoğu ve Karadeniz Bölgeleri, sürekli göç alan bölgeler ise İstanbul, Akdeniz, Marmara ve Batı Anadolu Bölgeleridir (Bülbül, S., Köse, A. 2010: 17).

Çizelge 5. Bölge İllerinin Aldığı ve Verdiği Göç Tutarları

İL	ALDIĞI GÖÇ						VERDİĞİ GÖÇ					
	2007-2008	2008-2009	2009-2010	2010-2011	2011-2012	2012-2013	2007-2008	2008-2009	2009-2010	2010-2011	2011-2012	2012-2013
Adıyaman	12.155	12.091	14.150	13.873	14.323	15.715	20.971	18.295	20.135	23.939	22.591	24.077
Batman	16.467	18.326	19.561	18.429	15.906	18.816	19.669	16.855	18.839	19.902	20.739	20.209
Diyarbakır	31.677	32.384	34.810	36.622	30.789	35.466	47.777	43.918	44.858	46.834	47.575	47.949
Gaziantep	37.184	36.075	40.380	45.991	41.672	41.978	36.229	34.125	36.327	38.634	39.410	42.291
Kilis	4.998	4.662	4.813	4.692	4.315	6.566	4.611	5.677	5.572	6.420	6.075	6.161
Mardin	27.606	18.296	25.478	25.447	21.676	22.596	41.432	40.308	30.495	31.302	30.299	29.525
Siirt	11.870	8.475	8.911	10.274	8.823	10.866	12.625	11.797	13.973	14.228	14.628	13.339
Şanlıurfa	25.510	27.190	32.555	35.888	31.890	33.383	37.282	35.154	37.555	41.570	44.878	47.429
Şırnak	13.223	8.356	11.733	13.403	11.075	13.031	15.877	13.025	13.554	13.957	14.617	13.753
Toplam	180.690	165.855	192.391	204.619	180.469	198.417	236.493	219.154	221.308	236.786	240.812	244.733

Kaynak: (ADNKS).

Güneydoğu Anadolu Bölgesinde ADNKS verilerine göre 2007–2008 döneminde alınan toplam göç 180.690 kişi, aynı dönemde verilen toplam göç sayısı ise 236.493 dür. Bu dönemde bölgede görülen nüfus hareketlerine göre net göç ise -55.803 dür (Çizelge: 5). 2008–2009 döneminde beşeri hareketlilik kapsamında bölgeye gelenlerin sayısı 165.855, bölgeden gidenlerin sayısı ise 219.154 olup; aynı dönemde net göç -53.299 dur. Bölgede yaşanan net göç miktarı 2009-2010 döneminde -28.917, 2010-2011 döneminde -32.167, 2011-2012 döneminde -60.343 ve 2012-2013 döneminde ise net göç -46.316 dir. Bölge illerinden sadece

Çizelge 6. Bölge İllerinin Net Göç Miktarları

İL	NET GÖÇ					
	2007–2008	2008–2009	2009–2010	2010–2011	2011–2012	2012–2013
Adıyaman	-8.816	-6.204	-5.985	-10.066	-8.268	-8.362
Batman	-3.202	1.471	722	-1.473	-4.833	-1.393
Diyarbakır	-16.100	-11.534	-10.048	-10.212	-16.786	-12.483
Gaziantep	955	1.960	4.053	7.357	2.262	-313
Kilis	387	-1.015	-759	-1.728	-1.760	405
Mardin	-13.826	-22.012	-5.017	-5.855	-8.623	-6.929
Siirt	-755	-3.322	-5.062	-3.954	-5.805	-2.473
Şanlıurfa	-11.772	-7.964	-5.000	-5.682	-12.988	-14.046
Şırnak	-2.654	-4.669	-1.821	-554	-3.542	-722

Kaynak: (ADNKS).

Gaziantep 2012–2013 dönemi hariç verdiği kadar göç alan yerleşim yeri olarak dikkati çekmektedir (Çizelge: 6). Gaziantep ili nüfus hareketliliği kapsamında en fazla göçü 2010–2011 döneminde almış, 2012–2013 döneminde ise ilk defa gelenlerden fazla giden olmuştur. Bölgede Gaziantep'ten başka diğer yerleşmelerin tamamında her dönemde gelenlerden fazla gidenler vardır. Batman'da 2008 ile 2010 yılları arasında nüfus hareketliliğinde gelenlerin daha fazla olduğu görülürken, Kilis'te de 2007–2008 döneminde ve 2012–2013 döneminde gelenlerin sayısının gidenlerden fazla olduğu görülmektedir. Araştırma bölgesini doğrudan ilgilendiren ve 2011 de uygulamaya geçilen çözüm sürecinde Gaziantep hariç, bölge illerinin tamamında bir önceki döneme nazaran nüfus hareketliliği kapsamında net göç miktarında düşüş görülmektedir. Bu durum üzerinde çözüm sürecinde alınan kararların ve uygulamaya konulan ekonomik önlemlerin etkisi olmalıdır. Ancak her şeye rağmen nüfus artış oranı yüksek olan Güneydoğu Anadolu Bölgesi, göç yoluyla genel anlamda nüfus kaybeden bir bölge özelliğini her zaman korumaktadır. Bu duruma etki eden sebeplerin başında tereddütsüz ekonomik etkenler gelmektedir.

Türkiye'de iç göçün en önemli nedenlerinden biri de bölgesel gelir dağılımındaki eşitsizliklerdir. Türkiye'de bölgesel gelir dağılımındaki eşitsizlikler ülke içerisinde göçün artmasında tetikleyici bir faktör olmuştur (Dağdemir, Ö. Acaroğlu, H. 2011: 42). Genel nüfus hareketliliğinde akım yönü doğudan batıya doğrudur. Batıya yönelen göçlerde çekicilik oluşturan faktör ise gelişmişlik

farklıdır. Türkiye'nin batısı ile doğusu arasındaki gelişmişlik farkına yol açan etkenlerden biri de şüphesiz coğrafi koşullardır. Dinler'e (2008:16168) göre Batı Anadolu ile kıyaslandığında Doğu Anadolu'nun zorlu coğrafi koşulları bu bölgenin ekonomik kalkınmasını engelleyen olumsuz etmenlerden biri olarak tanımlanmaktadır. Coğrafi koşullar bu bölgelerdeki ekonomik kalkınmaya engel olmakta, ulusal ve uluslar arası pazarlara erişim olanaklarını ve yatırım alma olanaklarını sınırlamaktadır (Yavan ve Kara, 2003: 39). Ancak burada bahsedilen ekonomik kalkınmayı engelleyen olumsuz coğrafi koşullar daha çok Doğu Anadolu için geçerli olup, çalışma sahası olan Güneydoğu Anadolu için coğrafi koşulların kalkınmayı engellemesinden bahsedilemez. Güneydoğu Anadolu Bölgesinde ekonomik büyüme için coğrafi koşulların itici değil, çekici etki oluşturacağı gerçeği göz ardı edilmemelidir.

Cumhuriyet döneminin en büyük projesi olarak nitelendirilen GAP projesi ile bölgenin göç veren değil, göç alan bir bölge özelliği kazanacağı belirtilmekteydi. Harran ovasında 1995 de başlanan sulama olgusunun Şanlıurfa'daki göç olgusuna da olumlu etkisinin henüz başlamadığı görülmektedir. Hâlbuki yapılan araştırmalar Güneydoğu Anadolu Projesinin (GAP) gerçekleşmesi durumunda bölgeden verilen göçün azalacağı, buna karşın bölgeye yüksek oranda göçün yöneleceğini göstermekteydi. Aynı şekilde 2005 Hedef Yılında bölgesel istihdamda istihdam fazlalığı oluşacağı ve bu da bölge dışından, bölgeye çalışan nüfusu çekme gücü anlamına geldiği belirtilmektedir (Günel, 2012:109). Öte yandan bölgeye yönelik göçün en büyüğünün projenin başları (1990) ile sonları yani ürünlerin verileceği 2010 olacağı belirtilmektedir. Ayrıca göçün Doğu Karadeniz, Doğu Anadolu ve İç Anadolu'dan geleceği vurgulanmaktadır (Akış, A. Akkuş, A. 2003: 534). Oysa 2012–2013 döneminde bölgede net göç oranı en yüksek olan il Şanlıurfa'dır. Dolayısıyla bölgenin göç vermek bir tarafa, göç alan bir bölge konumuna gelebilmesi büsbütün sağlanacak istihdam ortamıyla ilgili değildir. Bölgede istihdam alanları oluşturmadan önce güvenlik ortamının sağlanması göçe engel olabilecek, dışarıdan da göç alabilmesine zemin oluşturacaktır.

Çizelge 7. Bölge İllerinin En Fazla Göç Aldığı İller

İLLER	YILLARA GÖRE EN ÇOK GÖÇ ALINAN İLK 5 İL					
	2007–2008	2008–2009	2009–2010	2010–2011	2011–2012	2012–2013
Adıyaman	1-İstanbul 2-Gaziantep 3-Malatya 4-Mersin 5-Adana	1-İstanbul 2-Gaziantep 3-Malatya 4-Şanlıurfa 5-Mersin	1-İstanbul 2-Malatya 3-Gaziantep 4-Mersin 5-Şanlıurfa	1-İstanbul 2-Malatya 3-Gaziantep 4-Şanlıurfa 5-Adana	1-İstanbul 2-Gaziantep 3-Malatya 4-Şanlıurfa 5-Mersin	1-İstanbul 2-Gaziantep 3-Malatya 4-Şanlıurfa 5-Adana
Batman	1-İstanbul 2-Diyarbakır 3-Mardin 4-Siirt 5-Ankara	1-İstanbul 2-Diyarbakır 3-Mardin 4-Siirt 5-İzmir	1-İstanbul 2-Diyarbakır 3-Siirt 4-Mardin 5-İzmir	1-İstanbul 2-Diyarbakır 3-Siirt 4-Mardin 5-Ankara	1-İstanbul 2-Diyarbakır 3-Siirt 4-Mardin 5-İzmir	1-İstanbul 2-Diyarbakır 3-Siirt 4-Mardin 5-Ankara
Diyarbakır	1-İstanbul 2-Mardin 3-Ankara 4-İzmir 5-Adana	1-İstanbul 2-Mardin 3-İzmir 4-Ankara 5-Bingöl	1-İstanbul 2-Ankara 3-İzmir 4-Mardin 5-Batman	1-İstanbul 2-Ankara 3-Mardin 4-İzmir 5-Batman	1-İstanbul 2-Ankara 3-Mardin 4-Batman 5-İzmir	1-İstanbul 2-Ankara 3-Mardin 4-Batman 5-İzmir
Gaziantep	1-Şanlıurfa 2-İstanbul 3-Adıyaman 4-K.Maraş 5-Kilis	1-Şanlıurfa 2-K.Maraş 3-İstanbul 4-Kilis 5-Adıyaman	1-Şanlıurfa 2-İstanbul 3-K.Maraş 4-Kilis 5-Adıyaman	1-Şanlıurfa 2-İstanbul 3-K.Maraş 4-Kilis 5-Adıyaman	1-Şanlıurfa 2-İstanbul 3-K.Maraş 4-Kilis 5-Adıyaman	1-Şanlıurfa 2-İstanbul 3-Adıyaman 4-K.Maraş 5-Kilis
Kilis	1-Gaziantep 2-İstanbul 3-Hatay 4-Mersin 5-Adana	1-Gaziantep 2-İstanbul 3-Osmaniye 4-Hatay 5-Şanlıurfa	1-Gaziantep 2-İstanbul 3-Hatay 4-Adana 5-Mersin	1-Gaziantep 2-İstanbul 3-Hatay 4-Adana 5-Mersin	1-Gaziantep 2-İstanbul 3-Hatay 4-Adana 5-Ankara	1-Gaziantep 2-İstanbul 3-Hatay 4-Adana 5-K.Maraş
Mardin	1-İstanbul 2-Adana 3-Diyarbakır 4-İzmir 5-Şanlıurfa	1-İstanbul 2-Adana 3-İzmir 4-Diyarbakır 5-Şanlıurfa	1-İstanbul 2-İzmir 3-Diyarbakır 4-Adana 5-Şanlıurfa	1-İstanbul 2-İzmir 3-Diyarbakır 4-Adana 5-Şanlıurfa	1-İstanbul 2-İzmir 3-Diyarbakır 4-Şanlıurfa 5-Şırnak	1-İstanbul 2-Diyarbakır 3-İzmir 4-Şanlıurfa 5-Mersin
Siirt	1-İstanbul 2-Şırnak 3-Batman 4-Ankara	1-İstanbul 2-Batman 3-Diyarbakır 4-Şırnak	1-İstanbul 2-Batman 3-Ankara 4-Diyarbakır	1-İstanbul 2-Batman 3-Ankara 4-Van	1-İstanbul 2-Batman 3-Diyarbakır 4-Ankara	1-İstanbul 2-Batman 3-Diyarbakır 4-Ankara

	5-Adana	5-Adana	5-Adana	5-Diyarbakır	5-Adana	5-Şırnak
Şanlıurfa	1-Gaziantep	1-İstanbul	1-Gaziantep	1-Gaziantep	1-Gaziantep	1-Gaziantep
	2-İstanbul	2-Gaziantep	2-İstanbul	2-İstanbul	2-İstanbul	2-İstanbul
	3-Mersin	3-Adana	3-Adana	3-Adana	3-Adana	3-Mersin
	4-Adana	4-Mersin	4-Mersin	4-Mersin	4-Mersin	4-Adana
	5-Antalya	5-Diyarbakır	5-Ankara	5-Ankara	5-Ankara	5-Ankara
Şırnak	1-İstanbul	1-İstanbul	1-İstanbul	1-İstanbul	1-İstanbul	1-İstanbul
	2-Ankara	2-Mardin	2-Ankara	2-Mardin	2-Mardin	2-Ankara
	3-Mardin	3-Mersin	3-Mersin	3-Ankara	3-Ankara	3-Mardin
	4-Mersin	4-Ankara	4-Adana	4-Van	4-Mersin	4-Mersin
	5-Adana	5-Adana	5-Mardin	5-Adana	5-Van	5-Adana

Kaynak: (ADNKS).

2000 li yıllarda bölge illerinin en fazla göç aldıkları illere bakıldığında bölgeye en fazla göç veren il İstanbul'dur (Çizelge:7). Bölge illerinden Gaziantep, Kilis ve Şanlıurfa dışında kalan illerin tamamı tüm zamanlarda en fazla göçü İstanbul'dan almaktadır. Gaziantep en fazla göçü Şanlıurfa'dan alırken, Şanlıurfa ve Kilis'e ise en fazla göç Gaziantep'ten gerçekleşmektedir. Şanlıurfa sadece 2008–2009 döneminde Gaziantep yerine en fazla göçü, diğer illerde olduğu gibi İstanbul'dan almış bulunmaktadır. İstanbul bölge illerinin tamamına en fazla göç veren ilk beş il arasında yer alırken Ankara, Adıyaman, Gaziantep, Kilis ve Mardin'e en fazla göç veren ilk 5 il arasında bulunmamaktadır. Bu illerden sadece Kilis'in 2011–2012 döneminde göç aldığı iller içerisinde Ankara 5. sırada bulunmaktadır. Aynı şekilde büyük nüfusunun artışında iç göçlerin belirleyici olduğu illerimizden olan İzmir de Adıyaman, Gaziantep, Kilis, Siirt, Şanlıurfa ve Şırnak'ın en fazla göç aldığı ilk 5 il arasında bulunmamaktadır. Bu durumda bölgenin göç aldığı yerlerin başında İstanbul gelirken, İstanbul'u bölge illeri, Akdeniz kıyı kesimi (Adana, Mersin, Antalya), Ankara ve İzmir takip etmektedir.

Çizelge 8. Bölge İllerinin En Fazla Göç Verdiği İller

İLLER	YILLARA GÖRE EN ÇOK GÖÇ VERİLEN 5 İL					
	2007–2008	2008–2009	2009–2010	2010–2011	2011–2012	2012–2013
Adıyaman	1-İstanbul 2-Gaziantep 3-Malatya 4-Mersin 5-Antalya	1-İstanbul 2-Gaziantep 3-Malatya 4-Mersin 5-Adana	1-İstanbul 2-Gaziantep 3-Malatya 4-Mersin 5-Adana	1-İstanbul 2-Malatya 3-Gaziantep 4-Mersin 5-Adana	1-İstanbul 2-Gaziantep 3-Malatya 4-Mersin 5-Adana	1-İstanbul 2-Gaziantep 3-Malatya 4-Şanlıurfa 5-Mersin
Batman	1-İstanbul 2-Diyarbakır 3-K.Maraş 4-İzmir 5-Siirt	1-İstanbul 2-Diyarbakır 3-İzmir 4-Siirt 5-Ankara	1-İstanbul 2-Diyarbakır 3-Mardin 4-Ankara 5-Antalya	1-İstanbul 2-Diyarbakır 3-Mardin 4-Antalya 5-Ankara	1-İstanbul 2-Diyarbakır 3-Ankara 4-Antalya 5-Mardin	1-İstanbul 2-Diyarbakır 3-Siirt 4-Mardin 5-Ankara
Diyarbakır	1-İstanbul 2-İzmir 3-Ankara 4-Antalya 5-Mardin	1-İstanbul 2-İzmir 3-Ankara 4-Adana 5-Mersin	1-İstanbul 2-Ankara 3-İzmir 4-Batman 5-Mardin	1-İstanbul 2-Ankara 3-İzmir 4-Batman 5-Mersin	1-İstanbul 2-İzmir 3-Ankara 4-Batman 5-Antalya	1-İstanbul 2-Ankara 3-İzmir 4-Batman 5-Mersin
Gaziantep	1-K.Maraş 2-Şanlıurfa 3-İstanbul 4-Kilis 5-Hatay	1-İstanbul 2-Şanlıurfa 3-K.Maraş 4-Adana 5-Mersin	1-İstanbul 2-Şanlıurfa 3-K.Maraş 4-Adana 5-Antalya	1-İstanbul 2-Şanlıurfa 3-K.Maraş 4-Ankara 5-Mersin	1-İstanbul 2-Şanlıurfa 3-K.Maraş 4-Antalya 5-Mersin	1-İstanbul 2-Şanlıurfa 3-K.Maraş 4-Kilis 5-Ankara
Kilis	1-Gaziantep 2-İstanbul 3-Hatay 4-Antalya 5-Mersin	1-Gaziantep 2-İstanbul 3-Hatay 4-Adana 5-Mersin	1-Gaziantep 2-İstanbul 3-Hatay 4-Adana 5-Ankara	1-Gaziantep 2-İstanbul 3-Hatay 4-Antalya 5-Adana	1-Gaziantep 2-İstanbul 3-Hatay 4-Antalya 5-Ankara	1-Gaziantep 2-İstanbul 3-Hatay 4-Adana 5-Ankara
Mardin	1-İstanbul 2-İzmir 3-Adana 4-Mersin 5-Diyarbakır	1-İstanbul 2-Adana 3-İzmir 4-Diyarbakır 5-Mersin	1-İstanbul 2-Adana 3-İzmir 4-Diyarbakır 5-Mersin	1-İstanbul 2-İzmir 3-Adana 4-Mersin 5-Şanlıurfa	1-İstanbul 2-İzmir 3-Adana 4-Diyarbakır 5-Mersin	1-İstanbul 2-İzmir 3-Diyarbakır 4-Adana 5-Ankara
Siirt	1-İstanbul 2-Ankara 3-Batman	1-İstanbul 2-Batman 3-Ankara	1-İstanbul 2-Batman 3-Ankara	1-İstanbul 2-Batman 3-Ankara	1-İstanbul 2-Batman 3-Ankara	1-İstanbul 2-Batman 3-Ankara

	4-Mersin 5-Adana	4-Adana 5-Mersin	4-Mersin 5-Diyarbakır	4-Mersin 5-Diyarbakır	4-Mersin 5-Adana	4-Mersin 5-Diyarbakır
Şanlıurfa	1-Gaziantep 2-İstanbul 3-Adana 4-Mersin 5-İzmir	1-Gaziantep 2-İstanbul 3-Mersin 4-Adana 5-Ankara	1-Gaziantep 2-İstanbul 3-Adana 4-Mersin 5-Ankara	1-Gaziantep 2-İstanbul 3-Mersin 4-Ankara 5-Adana	1-Gaziantep 2-İstanbul 3-Adana 4-Mersin 5-Antalya	1-Gaziantep 2-İstanbul 3-Mersin 4-Adana 5-Ankara
Şırnak	1-İstanbul 2-Ankara 3-Mersin 4-Siirt 5-Adana	1-İstanbul 2-Ankara 3-Mersin 4-Mardin 5-Siirt	1-İstanbul 2-Ankara 3-Mardin 4-Mersin 5-Gaziantep	1-İstanbul 2-Mardin 3-Mersin 4-Ankara 5-Gaziantep	1-İstanbul 2-Mardin 3-Mersin 4-Ankara 5-Van	1-İstanbul 2-Mardin 3-Ankara 4-Mersin 5-Gaziantep

Kaynak: (ADNKS).

Türkiye genelinde Güneydoğu Anadolu Bölgesinden en fazla göç alan yer İstanbul'dur (Çizelge: 8). Bölge illerinin sadece Kilis ve Şanlıurfa hariç diğerlerinin en fazla göç verdiği şehir İstanbul'dur. Kilis ve Şanlıurfa illerinin en fazla göç verdikleri il ise Gaziantep'tir. Adıyamanlıların göç etmekte İstanbul'dan sonra gelen tercihleri Gaziantep iken, Batmanlılar Diyarbakır'ı, Diyarbakırlılar İzmir'i, Gaziantep'li Şanlıurfa'yı, Kilisli İstanbul ve Hatay'ı, Mardinli İzmir'i, Siirtli Batman'ı, Şanlıurfalı İstanbul'u ve Şırnaklılar ise daha çok Ankara ve Mardin'i tercih etmişlerdir. 2012–2013 döneminde bölgeden dışarıya yönelik göçlerin % 20,09 u İstanbul'a, % 10,4 ü Adana ve Mersin'e, % 6,2 si Hatay, Kahramanmaraş ve Osmaniye'ye, % 5,9 u Ankara'ya ve % 4,4 ü de İzmir'e gerçekleşmiştir. Ayrıca bölge illerinden 2012–2013 döneminde gerçekleşen göçlerin % 15,9 u da bölge illeri arasında yaşanmıştır.

2012–2013 döneminde bölgenin dışarıdan aldığı nüfusta ise İstanbul'un payı % 16,4, Ankara % 5,3, İzmir % 4,01, Adana-Mersin % 11,04, Hatay-Kahramanmaraş-Osmaniye yöre payı ise % 7,35 dir. Bölge illerinin dışarıdan aldıkları göç toplamında bölge illerinin toplam payı ise % 20,04 dür. Bölge illerinin dışarıdan aldıkları göç oranlarına bakıldığında en fazla göçün bölge içerisinde yaşandığı görülmektedir. Bu duruma etki eden en önemli etken tereddütsüz bölgede etkili olan terör kaynaklı güvenlik sorunudur. Bölge illeri arasında yaşanan nüfus hareketliliğinde en fazla göç alan saha Diyarbakır ve Şanlıurfa'dan oluşan TRC2 bölgesidir. Bölge içi nüfus hareketliliğinden TRC2 bölgesinin payı % 7,5 dir. TRC1 bölgesi olarak belirlenmiş olan Gaziantep, Kilis ve Adıyaman'dan oluşan bölge % 7 lik göç oranıyla 2. sırada yer alırken; bölge illerinden Mardin, Batman, Siirt ve Şırnak'ın oluşturduğu TRC3 bölgesi ise bölge içi göçlerin %5,5 inin yöneldiği yöre özelliği taşımaktadır.

Güneydoğu Anadolu Bölgesinin aldığı göç toplamı ile bölgenin verdiği toplam göç miktarlarına bakıldığında, bölgenin genel olarak göç veren bir bölge özelliğine sahip olduğu görülür. Doğurganlığın yüksek olduğu bölgeden başta İstanbul olmak üzere Ankara ve İzmir gibi büyük illerle Akdeniz kıyı bölgesine yönelen göçlerin temel sebebinin ekonomik olduğu görülmektedir. Güneydoğu Anadolu Bölgesinden gerçekleşen nüfus hareketlerinin en önemli nedenini aile içi dayanışma ve bağlılık oluşturmaktadır (Çizelge: 9). Bölge illerinin göç aldığı ve verdiği yörelerin genellikle aynı olması, ilgili yerleşim yerleriyle bölge arasında aile bağlılığının varlığının göstergesidir. Doğurganlığın yüksek olduğu bölgede daha çok ekonomik sebepli olarak zaman içerisinde gerçekleşen göçler bugün başta İstanbul olmak üzere bölgenin göç verdiği yöreleri beşeri bakımdan adeta bölgenin hinterlandı içerisine dâhil etmiştir.

Çizelge 9. Güneydoğu Anadolu Bölgesi Nüfus Hareketlerinin Nedenleri

GÖÇ NEDENİ	YÜZDE (%)
İş aramak/bulmak	12,1
Tayin/iş değişikliği	19,8
Eğitim	15,3
Evlilik/boşanma	6,9
Sağlık	0,3
Hane fertlerinden birine bağımlı göç	45,0
Diğer	0,6

Kaynak: (T.C.Kalkınma Bakanlığı)

Güneydoğu Anadolu Bölgesinde gerçekleşen nüfus hareketlerinde aile fertlerinden birine bağımlı olarak yaşanan göçlerden sonra ikinci önemli neden tayin veya iş değişikliğidir. Bölgede görülen nüfus hareketlerinin % 19,8 i tayin veya iş değişikliğine dayalı olarak gerçekleşmiştir. Nüfus hareketlerinde bir diğer önemli itici faktör ise eğitimidir. Bölgedeki nüfus hareketliliğinde eğitimin rolü % 15,3 tür. Güneydoğu Anadolu Bölgesini ilgilendiren nüfus hareketliliğinde belirleyici etkenin aile dayanışması olduğu açıkça görülmektedir. Geleneksel çok çocuklu aile tipinin yaşatıldığı bölgede kalabalık aile bireyleri nerede yaşarlarsa yaşasınlar aile bütünlüğüne özen gösterdikleri görülmektedir. Bu duruma dayanışma, yardımlaşma, birlikte hareket etme, aile ve soy bağınyı yaşatma, örgütlü olma gibi nedenler yol açmaktadır. Göç edilen yerleşmelerde genellikle bölge halkının hep aynı semtlerde toplanması, siyasal nitelikli örgütlenmelerin görülmesi de yukarıda ortaya koyduğumuz yaklaşımları doğrulamaktadır. Oysa ortak değerlere sahip toplumlarda, gelecekle ilgili ortak hedeflerin bulunması mikro anlamda dayanışmaya ve korunmaya gerek duyulmayı önleyecektir. Görülen o ki Güneydoğu Anadolu Bölgesini ilgilendiren nüfus hareketlerinin yaklaşık yarısı aile fertlerine olan bağımlılık nedeniyle gerçekleştiğine göre bölge halkında azınlık psikolojisi hâkimdir.

Sonuç ve öneriler:

Türkiye’de doğurganlığın ve buna bağılı olarak doğal nüfus artışının en yüksek olduğu bölgemiz Güneydoğu Anadolu Bölgesidir. Ülkemizde çok çocuklu aile tipinin geçmişten beri tercih edilmesinde geleneksel değerler önemli rol oynar. Daha çok kırsal kimlikli Türk toplumunda işgücü ihtiyacı ve yerleşik hayatın sürdürüldüğü ortamlarda güçlü olabilme isteğinin yol açtığı kalabalık aile tarzının değişen koşullara rağmen, özellikle Güneydoğu Anadolu Bölgesinde halen tercih edilmesinin ekonomik faktörlerle bir ilgisinin olmadığı çok açıktır. Kaldı ki çok çocuklu aile tipinin tercihinde yıllarca gerekçe olarak ortaya konulan fiziki çevre faktörlerinden kaynaklanan ekonomik etkenlerin günümüzde, Karadeniz kenar kesimlerinde daha baskın olduğu bilinmektedir. Bölgenin refah düzeyinin düşük olduğu, ekonomik faktörlerin yetersizliği, bölgeye yatırımın yapılmadığı, işsizliğin en ileri düzeyde olduğu yaklaşımları olaya objektif bakıldığında, doğurganlığın düşmesine yol açmalıdır. Oysa ekonomik etkenlerin olumsuzluğuna rağmen bölgede nüfus artışı kontrolsüzce devam ediyorsa konunun farklı sosyolojik boyutlarının olduğu dikkate alınmalıdır.

Güneydoğu Anadolu Bölgesinde yaşanan nüfus hareketlerinin büyük ölçüde hane fertlerinden birine bağımlı olarak gerçekleştiği, belli hedeflerle sınırlı olduğu görülmektedir. Bölgeden gerçekleşen nüfus hareketliliğinde aile fertlerinden birine bağımlı göçün oranı tüm beşeri hareketlilik içerisinde % 45 gibi yüksek bir oranla karşılık bulmaktadır. Bölgeden giden ve bölgeye gelenlerin oluşturduğu nüfus hareketliliği çoğunlukla aynı illeri veya aynı yöreleri ilgilendirmekte, adeta beşeri hareketlilik karşılıklı bir süreç izlemektedir. Bölgede yaşanan terör ortamından önceki dönemlerde nüfus hareketliliğinde itici faktörler bütünüyle ekonomik kaynaklı olup, hızlı nüfus artışının beraberinde getirdiği istihdam ihtiyacına dayanmaktaydı. Ancak günümüzde nüfus hareketliliğinin nedenleri arasında, otorite boşluğunun yol açtığı güvensizlik ortamının çok ayrı bir yeri vardır. Bölgedeki bölücü örgüt ile güvenlik güçleri arasında yaşanan mücadelede arada kalan insanların büyük bir bölümü çareyi bölgeyi terk etmekte bulmaktadırlar. İstihdamı artıracığı, bölgeden dışarıya yönelik göçü engellediği gibi bölgeye özellikle de Doğu Anadolu, İç Anadolu ve Karadeniz Bölgelerinden önemli miktarda göçün gerçekleşmesini sağlayacağı iddia edilen GAP projesinin tamamlanan bölümleriyle göçe engel olamadığı görülmektedir.

Bölgede eğitim seviyesinin artırılmasına, özellikle kız çocuklarının okullaşmasına yönelik önlemler ivedilikle alınmalı, yüksek öğrenim teşvik edilmeli. Öğrenim düzeyinin yükselmesi doğurganlık oranını önemli ölçüde düşürecek, doğal nüfus artışının hızla seyretmesinden kaynaklanan sorunlar zaman içerisinde azalacaktır.

Çocuk yaşta evlendirilen ve Türkiye Kamuoyunda ‘‘çocuk gelinler’’ olarak tanımlanan evliliklerin mutlak anlamda engellenmesi, evlilik yaşı ile ilgili yasal prosedürün kat’i biçimde uygulanmasının sağlanması.

Çok eşli evliliklerin engellenmesi, yapılacak yasal düzenlemeyle birden çok kadınlı sürdürülen evlilikler için caydırıcı önlemlerin en kısa zamanda alınması.

Bölge illerinde görevli kamu çalışanlarının yöre halkıyla iç içe yaşamalarının sağlanması, kamu çalışanlarına bölge halkıyla kaynaşma-paylaşma bağlamında sorumluluklar verilmesi.

Bölge halkının devlete olan güveninin yeniden kazandırılması, devletin, bölge halkının günlük hayatının her safhasında yanında olduğu imajının güçlendirilmesi.

Bölgenin her karış arazisinde huzurun yeniden tesis edilmesi, terör örgütünün bölge halkı üzerindeki baskısı ortadan bütünüyle kaldırılması. Terörle mücadele sürecinde güvenlik güçlerinden kaynaklanan istenmeyen tutum ve davranışların tamamen engellenmesi.

Türkiye’de terörü bitirmek, bölge halkıyla devleti yeniden buluşturmak-barıştırmak hedefli yürütülen ‘‘çözüm süreci’’nde terör örgütünü ‘‘inisiyatif sahibi’’ konumundan mutlaka çıkarmak. Projenin Türkiye Cumhuriyeti Devletinin Milli Projesi olduğu izlenimini yerleştirmek.

İstihdamla ilgili sorunların yerinde çözülmesi, yatırımların teşvik edilmesi, istihdam amaçlı yapılan girişimlere yönelik saldırıların en ağır bir şekilde cezalandırılmasının sağlanması.

Bölge kaynaklı bazı olayların görsel ve yazılı basında ‘‘tahrik unsuru’’ olabilecek şekilde kamuoyuna sunulmasına engel olunması.

Bölgede bulunan sınır boylarında kontrolün tavizsiz biçimde sağlanması, insani nitelikli mağdur halkın geçişleri kontrolsüzce yapılmamalı.

Kaynakça:

- Akış, A. Akkuş, A. (2003) Güneydoğu Anadolu Projesinin (GAP) Şanlıurfa’daki Göçe Etkisi. *Selçuk Ün. Sosyal Bilimler Ens. Dergisi* Sayı: 10 s. 507–543 Konya.
- Bilgi, N. (2010) Osmanlı Devletinin 1917 Yılı Yabancı Nüfusu. *Tarih İncelemeleri Dergisi* Cilt: 25 Sayı: 1 İstanbul.
- Breasted, J.H. (1961) *Ancient Times A History of the Early World* London
- Bülbül, S., Köse, A. (2010) Türkiye’de Bölgelerarası İç Göç Hareketlerinin Çok Boyutlu Ölçekleme Yöntemi İle İncelenmesi. *İ.Ü. İşletme Fakültesi Dergisi* Cilt: 39 Sayı:1 s: 75–94.
- Cerit, S., (1986) ‘‘Türkiye’de iller arası göçler’’ (1950-1980) Nüfus Bilim Dergisi (The Turkish Journal of Population Studies) Sayı: 8
- Dağdemir, Ö., Acaroğlu, H. (2011) ‘‘Türkiye’de Bölgesel Gelir Dağılımının İller Düzeyinde Analizi: 1990- 2006’’ Anadolu Ün. Sosyal Bilimler Dergisi Sayı: 1 s:39–56 Eskişehir.
- Dinler, Z. (2008) Bölgesel İktisat-Genel Olarak ve Türkiye’de Bölgelerarası Gelişmişlik Farklarının Ortaya Çıkışı ve Azaltılmasına Yönelik Politikalar. Ekin Kitabevi 8.Basım Bursa
- Erinç, S. (1980) Güneydoğu Tarih Öncesi Araştırmaları İ.Ü. Edebiyat Fak. Yay. No: 2589 İstanbul.
- Günel, V. (2012) Güneydoğu Anadolu Bölgesinden Verilen Göçün Akım Yönü The Journal of Academic Social Science Studies Volume 5 October 2012
- Karpat, K.H. (2003) Osmanlı Nüfusu (1830–1914) Demografik ve Sosyal Özellikleri Çev: Bahar Tırnakçı Tarih Vakfı İstanbul.
- Kejanlı, T. (2005) Doğu Anadolu Bölgesi Araştırmaları. Anadolu’da İlk Yerleşmeler ve Kentleşme Eğilimleri Diyarbakır.
- Mutluer, M. (1992) Edremit Yöresi Kırsal Alanında Nüfus Hareketlerine Neden Olan Faktörler Ege Coğrafya Dergisi S. 6 s: 119–151 İzmir.
- Özbay, F. Ve Yücel, B. (2001) ‘‘Türkiye’de göç hareketleri, Devlet politikaları ve demografik yapı’’ içinde, Özbay, F., Yücel, B., Sezal, İ., Toros, A., Civelek, H.Y., Yener, S. Ve Koç, İ. (edt).Nüfus ve Kalkınma. Hacettepe Ün. Nüfus Etütleri Enstitüsü Yay. Ankara
- Özçağlar, A. (2006) Türkiye’nin Coğrafi Bölgeleri İle İstatistik Bölgelerinin Uygulamada Yarattıkları Sorunlar ve Çözüm Önerileri Ankara Ün. DTCF Ankara
- Özgür, E.M. (1998). Türkiye Nüfus Coğrafyası GMC Basın-Yayın Ltd. Şti. Ankara
- Ritter, G. Ve Toepfer, H., (1992) ‘‘Aktuelle binnenwanderung in der Türkei’’ Petermanns Geographische Mitteilungen, 136.
- T.C. Kalkınma Bakanlığı Özel Kalem Müdürlüğü TBMM 27–08–2013 tarih ve 43452547– 20.07–139024 sayılı yazıları.
- TUİK (2005) Genel Nüfus Sayımı 2000 Göç İstatistikleri, Türkiye İstatistik Kurumu Yayın No: 2976 Ankara
- Tümertekin, E. (1968). Türkiye’de İç Göçler. İstanbul Ün. Yayın No: 1371 Coğrafya Enstitüsü Yayın No: 54 İstanbul.
- Tümertekin, E., Özgüç, N. (1998) Beşeri Coğrafya. İnsan, Kültür, Mekân. Çantay Kitabevi İstanbul.
- Yavan, N ve Kara, H.(2003) Türkiye’de Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları ve Dağılışı. Coğrafi Bilimler Dergisi 1 (1) 19–42
- Yüceşahin, M ve Özgür, M. (2006) Türkiye’nin Güneydoğusunda Nüfusun Zorunlu Yerinden Oluşu: Süreçler ev Mekânsal Örtü Coğrafi Bilimler Dergisi Cilt:4 Sayı:2

